

Pretoriana

MERENSKY BIBLIOTHEK
 UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
 25 AUG 1959
 Klasnommer 05(68)
 Klasnommer P 1959/3

*Mondstuk van die Genootskap Oud-Pretoria
Verskyn in April, Augustus en Desember.*

— o —

*Organ of the Association Old Pretoria
Published in April, August and December.*

Prys : 2/- : Price.

MRS. H. GREENLEES.

This photograph was taken when she was 20 years old.

INHOUD — CONTENTS

- Dr. W. Punt: Heloise Greenlees — In Memoriam.
Bulldozing History.
Dr. H. Muller: Die Suid-Afrikaanse Museumwese.
Pretoria's Oldest House to be Demolished and Dumped on a Waste Lot!
Dr. G. W. Eybers: Verslag van 'n Onderhoud.
Byskrif by foto van dr. G. W. Eybers.
F. C. Calitz: Die Oudste Huis in die Omgewing van Pretoria.
Dr. S. Strydom: Hartebeespoort Nr. 308.
Mnre. B. Auret & A. Bester: Enkele Grepe uit die Geskiedenis van Silverton.
A Building almost as Old as Johannesburg.
Mnr. H. M. Rex: 'n Petisie in Sake „De Botanischen Tuin" (Burgerspark).
Mnr. J. P. (Oom Hansie) Kleynhans: Knoffel en Kanfer.
-
-

HELOISE GREENLEES

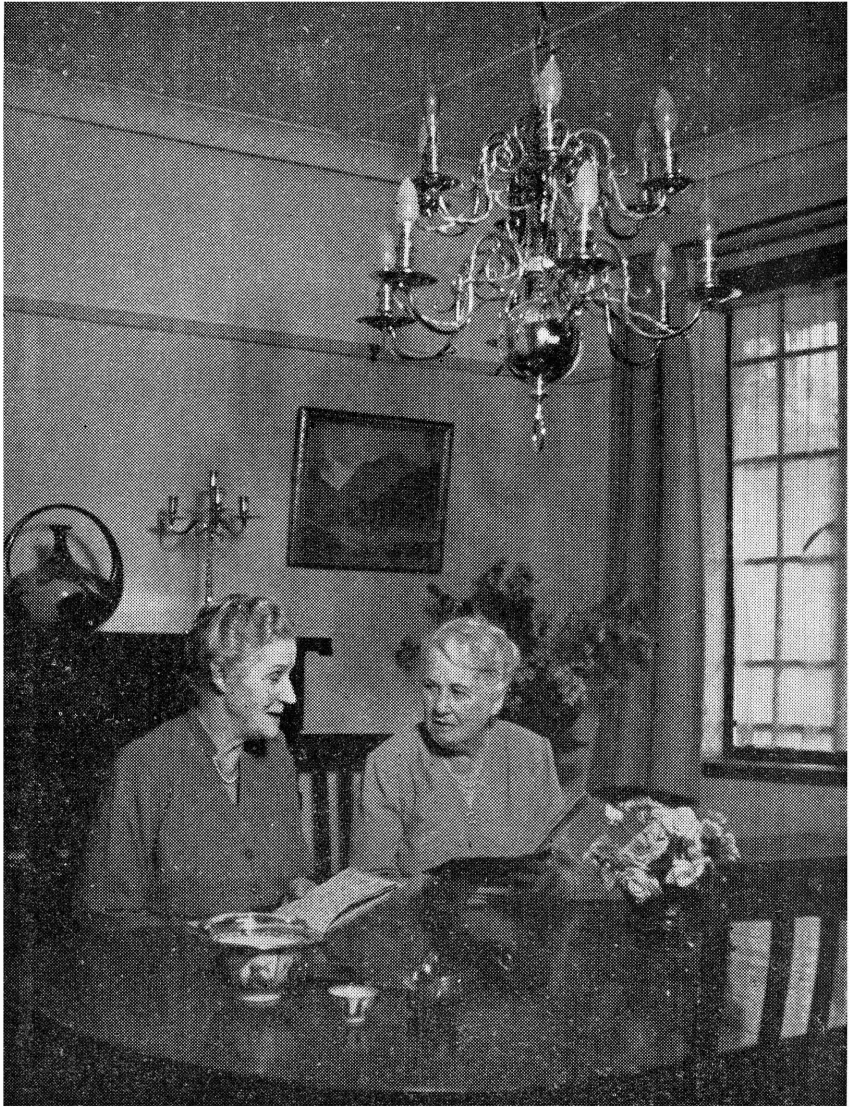
— IN MEMORIAM —

THE late Mrs. Heloise Greenlees who passed away on the 28th of November, 1958 was an enthusiastic and loyal member of the Association Old Pretoria. For many years she and her younger sister, Mrs. H. de Zwaan, attended every annual meeting of the Association and always took a keen and active interest in the history of Old Pretoria and the affairs of our Society.

Mrs. Greenlees was born in Pretoria on the 3rd of October, 1870, when our town was still in its teens. It was only a small village grouped round our well-known Church Square. Her father, Mr. Jacobus J. Meintjes was, according to Sir John Kotze in his "Biographical Memoirs and Reminiscences," "an outstanding figure, familiarly known as 'Oom Koos.' A shrewd, well-informed man of administrative ability, he had come to the Transvaal from Beaufort West in the early sixties. When in 1866 a registry of deeds and titles to land was established under a law passed by the Volksraad, he became the first Registrar of Deeds. He had a very difficult task to perform, and he carried it out with signal success."

He was a prominent and highly respected citizen who owned a house on the north-east corner of St. Andries and Pretorius Streets (where Amie's now is). Opposite, where the Sanlam Building now stands, was a small pan and her father's gentlemen friends could do some duck shooting from his stoep!

She grew up with Pretoria and shared the Capital's stirring history. During the siege of Pretoria in 1880-81 she lived in the Convent Redoubt

*MRS. H. DE ZWAAN & MRS. H. GREENLEES.
A photograph of the two sisters taken in 1956.*

and could tell us of many an interesting event of those days. She gave us valuable details concerning the early history of our city as at some time or other she had met or seen all the leading personalities of the Capital from M. W. Pretorius, T. F. Burgers, T. Shepstone to Paul Kruger and the Generals of the Anglo-Boer War.

When in 1955 we wished to portray a school group of 1875 for the Pageant Mrs. Greenlees was our informant. She and her sister, Mrs. De Zwaan could give us particulars and details concerning the school dress, teachers and educational system of those days from first hand. They had been, inter alia, pupils of the American schoolmistresses Clary and Ruggles but had also attended other schools in Pretoria.

At all times Mrs. Greenlees was willing to help in writing the history of Pretoria. Through her keenness and help much valuable historical data of our town has been saved for posterity. She also presented her very interesting correspondence of early Pretoria to the State Archives.

It was a real pleasure to listen to her talking about her contemporaries and social affairs in old Pretoria. She always placed them in a favourable light and had a good word for all her fellow citizens.

After the Anglo-Boer War Mrs. Greenlees took an active part in city affairs. She became a member of the Town Council and ultimately Deputy Mayor of Pretoria. But she also served on numerous other civic and charitable bodies and gave all of them her unstinted support.

Van haar kan ons verder getuig dat 'n dame heengegaan het wat haar geboortestad, sy inwoners en natuur lief gehad het. Ons Genootskap is baie trots daarop dat mev. Greenlees vir tien jaar een van ons vooraanstaande lede was. Haar vriendelikheid en beleefdheid teenoor ons almal wat sy oor ons stadsgeskiedenis te woord gestaan het, word nog deur elkeen van ons waardeer.

Ons sal mev. Heloise Greenlees altoos in dankbare herinnering hou as 'n dame vir wie ons die hoogste agting gekoester het en wat 'n getroue ondersteuner van die Genootskap Oud-Pretoria was. In haar het ons Genootskap 'n getroue vriendin verloor wie se plek moeilik gevul sal word.

Ten slotte haal ons 'n paar passende reëls aan uit die gedig „An Old Pretorian” van haar tydgenoot Albert Brodrick: —

„His eyes beheld our little Town.
When first it raised its dainty head
Above the earth — now mighty grown,
And daily growing mightier — fed
By human streams from every clime.”

Mag sy in vrede rus.

— W. PUNT.

Voorsitter, Genootskap Oud-Pretoria.

DONATION:

£2-2-0: In Memoriam Heloise Greenlees. From: Griet & Dien.

BULLDOZING HISTORY

PROGRESS is “bulldozing down” many of South Africa’s historic buildings with a callous disregard of their value to posterity, according to Dr. W. Punt, Chairman of our Association and Acting Director of the Simon van der Stel Foundation in an interview with the Rand Daily Mail on the 21st of May.

He said that in Pretoria, for instance, only one building, the house of President Kruger in Church Street West, had been declared an historical monument.

With the tremendous expansion of Pretoria in the past ten years, many interesting old buildings had been knocked down to make way for commercial structures.

Dr. Punt said that the Old Government Building on Church Square had not yet been declared an historical monument, but was under the protection of the National Monuments Commission.

The “Staatsmodelskool” in Van der Walt Street where Sir Winston Churchill was held prisoner during the South African War and from where he escaped, had been recommended as a historical monument, and would probably be declared one soon.

Dr. Punt said that it was not the intention of the Foundation to make museums out of old buildings.

“We do not want dead buildings. We will restore them and they will be lived or worked in.

“Many buildings now being demolished would have a strong architectural and historical interest in another 100 years. And we must look as far ahead as that in so young a country as South Africa.”

Among the Pretoria buildings worthy of preserving were Melrose House, where the Treaty of Vereeniging was signed; Parkzicht, a large house nearby where the Republican generals, who signed the treaty, boarded; Fountain Lodge, the oldest house in Pretoria, at the corner of Skinner and Paul Kruger Streets, which was built in the late sixties and the home of Commandant-General Piet Joubert in Visagie Street next to the “Voortrekker Gedenksaal”.

MENLO PARK APTEEK: APTEKERS EN DROGISTE; KONTRAKTEURS VIR ALLE KOOPVERENIGINGS, LYNNWOODWEG 279 A, MENLO PARK.

Tydens die bespreking in die Volksraad van die begrotingspos ONDERWYS, KUNS EN WETENSKAP het dr. Helgard Muller, ons geagte Oud-Burgemeester en tans L.V. vir Pretoria-Oos, ons Genootskap se naam vir die eerste keer in die Volksraad laat weerklink en ook as 'n waardige kampvegter vir die totstandkoming van die Opelugmuseum opgetree, toe hy gepraat het oor

Die Suid- Afrikaanse Museumwese.

Dr. H. MULLER, L.V.

*Hierdie foto is geneem toe hy Burge-
meester van Pretoria was.*

„**E**K wil graag van hierdie geleentheid gebruik maak om iets te sê oor die Suid-Afrikaanse Museumwese, veral wat die geskiedkundige museums aanbetref. Ek wil ook probeer om die Minister van Onderwys te interesseer in 'n Suid-Afrikaanse Opelugmuseum in Pretoria.

„In die afgelope paar jaar was daar 'n toenemende belangstelling in die bewaring van die erfenisse van die verlede. Daar is bv. verskeie kere vertoë gerig tot die voorgangers van die agb. Minister i.v.m. geskiedkundige museums. Daar is o.m. in hierdie vertoë geklae omdat die geskiedkundige afdelings van ons museums in die reël verwaarloos is. In die verlede was dit gebruikelik om museums te stig wat natuurwetenskaplik sowel as kultuurhistories van aard was. Maar met verloop van tyd en veral in die jongste jare, en namate die navorsing vordering gemaak het, het die neiging

ontstaan om die natuurwetenskaplike en geskiedkundige rigtings van mekaar te skei in afsonderlike inrigtings. Die eerste keer dat die aandag op die verwaarloos van die kultuurhistoriese aspek in ons museumwese gevestig is, was toe daar saam met die verslag van die S.A. Museumkommissie in 1950 'n minderheidsverslag ingedien is deur die voormalige Ondersekretaris van Onderwys, dr. Eybers. In hierdie minderheidsverslag het dr. Eybers daarop gewys dat die historiese afdelings van die groot Suid-Afrikaanse museums almal betreklik klein en onversorg was. Gelukkig het die posisie sedertdien heelwat verbeter, en die Regering het reeds blyke gegee dat hy ten gunste is van die beginsel van skeiding van ons museums in natuurwetenskaplike en kultuurhistoriese afdelings.

„In die geval van Pretoria is daar reeds 'n tyd gelede 'n baie bekwame kultuurhistoriese deskundige op die personeel van die Transvaalse Museum aangestel en daar word baie waardevolle werk deur haar gedoen. Die onlangse verwickeling i.v.m. die Hooggereshofgebou in Kaapstad is ook 'n prysenswaardige stap in die regte rigting en dit sal ongetwyfeld lei tot die ontwikkeling van 'n waardevolle kultuurhistoriese museum in die moederstad hier in die Suide.

„Die Staat se optrede i.v.m. Pretoria en Kaapstad, asook die onlangse totstandkoming van die Stigting Simon van der Stel deur die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns, sal beslis by die algemene publiek belangstelling en vertroue opwek, en hulle aanspoor om vryelik bydraes tot ons kultuurhistoriese museums te maak. Ons wil dan ook van hierdie geleentheid gebruik maak om die S.A. Akademie vir Wetenskap en Kuns geluk te wens met die Stigting Simon van der Stel wat onlangs in Kaapstad so goed geloods is.

„Nou het daar egter 'n verdere belangrike verwickeling plaasgevind waarby ek graag die agb. Minister se aandag wil bepaal. Dit is iets wat in Pretoria gebeur het. Nou weet ek nie of ons in Pretoria miskien meer kultuurhistoriese bewus is as die mense hier in die Suide nie. Daar is miskien agb. lede wat sal dink dat dit nie so is nie, maar hoe dit ookal sy, daar is reeds heelwat voorbereidingswerk in Pretoria gedoen i.v.m. 'n kultuurhistoriese opelugmuseum. Die Stadsraad van Pretoria het 'n paar jaar gelede 'n groot stuk grond in die Fonteinedal vir 'n opelugmuseum geskenk. Die waarde van daardie grond word op 'n hele paar honderdduisend pond geskat. Die inisiatief het uitgegaan van 'n vereniging met die naam Genootskap Oud-Pretoria. Lede van hierdie Genootskap het museums dwarsdeur die wêreld besoek. Hulle het bv. inrigtings soos Henry Ford se Museum by Dearborn besoek en ook museums soos dié by Oslo, Stockholm, Kopenhagen en die uitgebreide opelugmuseum by Arnhem in Nederland. Een van die persone wat daardie museums besoek het, is die Stadsklerk van Pretoria.

„By hierdie inrigtings is historiese versamelings nie in een groot gebou gehuisves nie maar in afsonderlike klein geboue, en daardie geboue is gewoonlik replikas van een of ander geskiedkundige gebou, of so nie is dit

'n voorstelling van een of ander besondere boustyl uit die verlede. Een van die voordele van so'n inrigting is dat die kapitaaluitgawes daaraan verbonde, oor 'n groot aantal jare versprei kan word namate die verskillende klein eenhede opgerig word. Die oprigting van sulke eenhede sal moontlik deur vrywillige organisasies in Suid-Afrika onderneem word en daar is reeds aanbiedinge in hierdie verband aan die Genootskap Oud-Pretoria gemaak.

„'n Inrigting van hierdie aard sal bv. insluit iets soos 'n Boesmangrot of 'n Pondokraal of 'n Voortrekker-hartbeeshuisie of die oudste huis in Pretoria, wat na daardie terrein oorgebring en daar opgerig kan word. Ek wil egter nie op al die besonderhede ingaan nie. Wat ek wel wil beklemtoon is dat die Transvaalse Museum die beginsel van 'n opelugmuseum in Pretoria ondersteun, en ook die S.A. Museumvereniging, soos blyk uit 'n eenparige besluit wat hulle reeds in 1957 in hierdie verband geneem het. Dan het die Historiese Vereniging van S.A. hulle ook ten gunste van die beginsel uitgespreek. Die houding van al hierdie belangrike liggame kan nie maklik verontagsaam word nie, en dit sal ongetwyfeld die moeite werd wees dat die saak deeglik ondersoek word deur die Departement. Dit sou verkeerd wees om te verwag dat die museumwese oorbeklemtoon moet word tot so'n mate dat die onderwys daaronder ly. Die onderwys as sodanig moet noodwendig altyd voorkeur kry en 'n mens besef dat die ontwikkeling van museums geleidelik moet plaasvind, maar terselfdertyd moet dit nie verwaarloos word nie omdat die kulturele waarde daarvan geweldig groot is. Daarom wil ek 'n ernstige pleidooi lewer dat die agb. Minister die hele aangeleentheid van 'n Suid-Afrikaanse Opelugmuseum in Pretoria en die moontlike inskakeling daarvan by die bestaande inrigtings deur sy Departement moet laat ondersoek.”

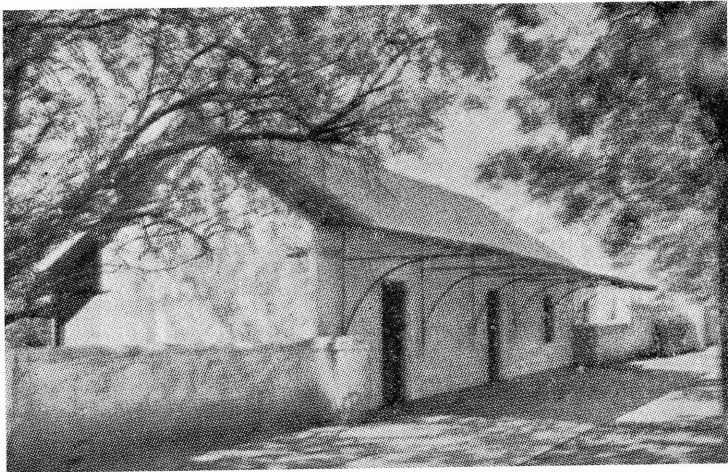
— DR. H. MULLER.

PRETORIA'S OLDEST HOUSE TO BE DEMOLISHED AND DUMPED ON A WASTE LOT!

PRETORIA'S oldest house — on the corner of Skinner and Paul Kruger Streets — may soon be demolished and dumped on a waste lot unless the Association Old Pretoria or some other organisation interested in preserving the old home can move the house to the Open-air Museum at Fountains.

In an interview with the *Pretoria News* on the 27th of June the owner of the property on which the old house is standing said that the property was up for sale. The party who bought the ground could do what they pleased with the house.

„For all I care,” said the owner, “they can tear the place down and

The house of Bras Pereira on the corner of Skinner and Paul Kruger Street, most probably the oldest house in Pretoria.

dump it in the veld. Some years ago I promised the house to an organisation interested in saving the building but apparently they have lost their initial interest because I have heard nothing for a long time now."

The house, reputed to be the oldest in Pretoria, belonged originally to a well-known hunter, trader and general merchant, Bras Piedade de Perreira who lived in the house in the sixties and seventies. On the one wall of the house can be seen an old street sign which recalls the days when Paul Kruger Street was still called Market Street.

The Master Builders' Association of Pretoria have offered to move the house brick by brick to Fountains when the Association Old Pretoria call upon them to do so. One of the interesting features of the house is the thatched roof, tied with riempies still under the present iron roof.

The Association Old Pretoria are interested in moving the house to the Fountains Open-air Museum but are waiting to see if the Government will give them financial aid to fence in the museum. They estimate the cost of fencing in the 30 morgen to be in the region of £5,500. The fence will be of the hang-over type to prevent people from crawling over.

**VAN SCHAIK BOEKHANDEL (EDMS.) BPK.: BOEKHANDELAARS
EN UITGEWERS, LIBRI-GEBOU, KERKSTRAAT 268.
PRETORIA.**

Verslag van 'n Onderhoud

tussen Sy Edele Minister Serfontein (met mnr. Op 't Hof)
en die Gesamentlike Komitee van die Transvaalse Museum
en die Opelugmuseum van Suid-Afrika te Pretoria, op
19 November 1958.

DIE doel van die onderhoud was om die Minister in te lig aangaande die samewerkskema wat daar uit die samesprekings van die vorige maande tussen die Transvaal-Museum en die Opelugmuseum ontwikkel het. Dr. Punt was ongelukkig verhinder om aan die onderhoud deel te neem.

Die samewerkskema bestaan daarin dat beide inrigtings hul eie planne tot ontwikkeling van die historiese museumwese in Pretoria het en dat beide sekere uiters waardevolle bates het, maar dat iedereen die hulp van die ander nodig het ter bereiking van die gemeenskaplike doel van 'n groot Geskiedenismuseum te Pretoria.

Die Transvaal-Museum het waardevolle historiese versamelings; het o.a. 'n gebou in Paul Krugerstraat wat vergroot moet word; en het veel ondervinding opgedoen met historiese museumwerk. Vir die vergroting van hulle gebou het hulle reeds vir 30 jaar of meer grootse planne. Hulle wil hul vermelde gebou uitbrei en o.a. twee groot vleuels met verskeie verdiepings daarby aanbou. Een rede waarom die gebou moet vergroot word, is vir die huisvesting en uitstalling van hulle belangrike historiese materiaal wat tans in hul beperkte ruimte in Boomstraat en in Paul Krugerhuis nie heeltemal tot sy reg kan kom nie. Vir die vergroting van hul gebou is daar, na verstaan word, 'n bedrag van ongeveer £500,000 deur die Departement Publieke Werke min of meer toegesê of vir die nabye toekoms — sê maar in 'n jaar of twee, soos ons verstaan — in hul uitbreidingsplanne opgeneem.

Met die oog op die volledige versorging en uitstalling van hulle historiese materiaal het die Transvaal-Museum by herhaling besluit dat daardie materiaal 'n eie afsonderlike inrigting moet hê, onafhanklik van die natuurhistoriese materiaal wat nog altoos die meeste aandag ontvang het, net soos in al die ander Suid-Afrikaanse museums wat sowel historiese as natuurhistoriese afdelings het. Presies dieselfde verskynsel word in die reël in sulke tweeslagtige museums ook in die buiteland aangetref. In ons Suid-Afrikaanse museums het die historiese afdelings 'n baie ernstige agterstand om in te haal. Daardie afdeling het verreweg die meeste vordering in Pretoria beleef van al die sentra. Die Transvaal-Museum is nie bereid om die agterstand van sy historiese afdeling sonder meer te laat voortduur nie.

Van sy kant het die Suid-Afrikaanse Opelugmuseum te Pretoria ook

belangrike bates: Van die lede van sy Beheerraad wat die saak in die buiteland, asook in Suid-Afrika, ondersoek het, het tot die duidelike slotsom geraak dat dit veel beter is om 'n historiese museum as 'n opelugmuseum met 'n hele reeks minder massiewe geboue te laat ontwikkel dan om dit in een groot gebou met baie verdiepings, groot sale en talryke glaskaste te hê. Verskei sulke opelugmuseums is deur hulle lede oorsee besoek en in studie geneem. Hierdie rigting, wat die voorkeur gee aan opelugmuseums, skyn dan ook bepaald die hedendaagse rigting in die buiteland te wees, en dit het beslis meer sukses as die outydse historiese museums.

Afgesien van sy opgedane kennis en ervaring op hierdie besondere gebied het die Suid-Afrikaanse Opelugmuseum te Pretoria 'n geskikte en baie waardevolle stuk grond wat deur die Stadsraad van Pretoria aan hom toegesê is. Die waarde daarvan word op ongeveer £250,000 gestel. Dit maak 'n deel uit van die bekende en bekoorlike Fonteinedal te Pretoria. By hierdie bates kan miskien ook vermeld word die groot geesdrif van die Opelugmuseum wat voortspruit, enersyds, uit sy oortuiging dat hy met sy beleid op die regte weg is, en andersyds uit sy sterk begeerte om vir Suid-Afrika 'n inrigting daar te stel na die patroon van die uiters gewilde en wêreldberoemde opelugmuseums in Europa en Amerika.

Die twee Museums te Pretoria het dan tot die besef gekom dat hulle mekaar nodig het. Hulle het verskeie samesprekings gehou en 'n gesamentlike Komitee benoem om hul planne te formuleer en aan die Departement en die Minister voor te lê. Daardie planne het, breed genome, daarop neergekom dat daar gesamentlik opgetree sal word, met goedkeuring van Stadsraad, Departement en Regering, om die Suid-Afrikaanse Opelugmuseum te Pretoria as 'n gesamentlike enkele inrigting op te bou. Daarvoor sal die aangewese terrein in die Fonteinedal gebruik word en daartoe sal 'n deel — klein, maar genoegsaam om 'n ordentlike begin te maak — van die aangewese £500,000 aangewend word. Daar sal 'n gesamentlike Beheerraad deur die Minister op aanbeveling van die Transvaal-Museum en die huidige Suid-Afrikaanse Opelugmuseum te Pretoria in die lewe geroep word; die nuwe inrigting sal die gewone karakter van 'n Opelugmuseum dra; en die historiese materiaal van die Transvaal-Museum sal gaandeweg daar sy tuiste vind.

Die onderhoud met die Minister was vir die Gesamentlike Komitee voorlopig 'n groot teleurstelling. Nadat die Voorsitter van die Komitee die voorgename gesamentlike stigting uiteengesit en die gesamentlike eenparige aanbevelings tot samesmelting van die twee Inrigtings voorgelê het, het die Sekretaris van Onderwys, Kuns en Wetenskap die mening uitgespreek dat die Departement Publieke Werke nie te vinde sou wees vir die aanwending van 'n deel van die voorgename bedrag van £500,000 vir die nuwe stigting nie. Een lid van die deputasie het versoek dat met die oog op die Sekretaris se mening die Komitee deur bemiddeling van die

Onderwys-departement in verbinding met Publieke Werke gestel sou word ten einde die hele skema aan hulle te verduidelik en uit te vind in hoever hulle bereid sou wees om 'n deel van die geld, wat tog vir 'n groot deel vir die historiese museumwese in Pretoria benodig en aangevra was, vir hierdie gewysigde historiese museum te laat gebruik. Met die inligting wat Publieke Werke dan sou verstrek kon die Gesamentlike Komitee iets later na die Minister terugkom met meer konkrete voorstelle en met inagneming van wat Publieke Werke mog goedvind. Die lid het die mening uitgespreek dat die rangskikking van die geboue vir die bewaring en uitstalling van vertoonstukke en studiemateriaal 'n saak was waaroor Publike Werke die leiding van die museum-mense sou aanvaar eweas hulle by die bou van 'n fort in oorlogstyd aan die eise van die krygskuns sou moet voldoen en dus die voorskrifte van die Departement Verdediging sou volg. Hy het gemeen dat dit ondenkbaar was dat Publieke Werke sou wil weier om die leiding en die eenparige aanbevelings van die twee Museums te aanvaar by die aanwending van die fondse wat die Regering vir hulle doel sou bewillig. 'n Samespreking met Publieke Werke sou die Komitee in elk geval in staat stel om binnekort meer bepaalde voorstelle aan die Minister voor te lê, en dit sou die saak kan bespoedig.

Die Minister was waarskynlik van gedagte dat daardie lid te vinnig wou vorder, en hy het maar heel kort tevore die leisels van die Onderwysdepartement oorgeneem. Hy moes tyd hê om hom met die onderwerp behoorlik vertrouwd te maak en dus versoek hy die Komitee om in 'n memorandum die onderwerp soos voorgedra vir hom skriftelik saam te vat. Namens die Komitee is hierop meegedeel dat daar reeds 'n memorandum vir die Minister se voorganger ingehandig was, en dat die besluite van die Historiese Genootskap van Su'd-Afrika oor die noodsaaklikheid om selfstandige historiese museums te hê, afgeskei van die natuurhistoriese museums, waarvan hulle gewoonlik onder-afdelings uitmaak, mede onder die aandag van mnr. De Wet Nel gebring was. Voorts is die Hoofstuk oor Historiese Museums vervat in die Museumskommissie se Verslag ook onder die vorige Minister se aandag gebring.

Die Minister het hierop geantwoord dat hy maar kort tevore die portefeulje Onderwys oorgeneem het en nog nie die geleentheid gehad het om die genoemde stukke deur te gaan nie. Hy sou tog graag 'n memorandum van die Komitee ontvang.

Verstaan word dat daardie memorandum deur die Direkteur van die Transvaal-Museum op versoek van die Voorsitter van ons Komitee opgestel en ingehandig is; en sover het die saak tot op datum gevorder.

Dit sal 'n uitnemende bate vir die land wees as die Suid-Afrikaanse Opelugmuseum werklik tot stand kan kom. Dit is dus duidelik dat die saak ons nougesette en volgehoue aandag eis.

G. W. EYBERS,

*Lid van die Gesamentlike Komitee
namens die Opelugmuseum.*

PRETORIA.
25 Januarie 1959.